

Nr 123.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.; given Stockholms slott den 19 mars 1924.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen antaga härvid fogade förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län, lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring samt lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Birger Ekeberg.

F ö r s l a g
till
L a g
om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har den, som under enskild äganderätt innehar hemman, vilket utbrutits vid på bekostnad eller med understöd av staten verkställt storskifte inom Kopparbergs län, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må ägostyckning ske på de villkor och med tillämpning i övrigt av de bestämmelser, som innehållas i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, såvitt ej i denna lag annorlunda stadgas. I avseende å ägostyckning på grund av upplåtelse, som sker efter denna lags ikraftträdande, skall ock gälla vad i 3 § i lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är stadgat. Är lott, som innehåller inägojord, ej så beskaffad som där sägs, må ägostyckning likväl ske, om lotten jämte andra samma ägare tillhöriga ägor kan bilda en brukningsdel med sådan sammansättning i skilda ägoslag, som i nämnda lagrum avses, och anledning ej förekommer till annat än att lotten kommer att nyttjas i sambruk med nämnda ägor.

Har före denna lags ikraftträdande i avhandling rörande upplåtelse av jord från hemman, som i första stycket sägs, det upplåtna angivits allenast såsom viss andel av hemmanet, vare det ej hinder för ägostyckning, där av omständigheterna eljest framgår, att fånget avsett ägor inom vissa gränser att ägas såsom hemmansdel.

Med hemman avses i denna lag fastighet, som upptagits såsom särskild åbolott i delningsbeskrivning vid storskifte.

2 §.

I stället för mantal skall mellan lotterna fördelas i orten brukligt jordtal.

3 §.

Vid förrättning enligt denna lag samt vid prövningen av sådan förrättning skall tillses, att hinder mot ägostyckningen ej möter på grund av bestämmelserna i 1 § första stycket andra och tredje punkterna. Ägostyckningen utgör ej hinder för sedermera sökt laga skifte, och må förty fastställelse å densamma

icke meddelas; i stället skall under de förutsättningar, som eljest gälla för fastställelse av ägostyckning, å kartan tecknas bevis att förrättningen prövats vara lagligen beskaffad.

4 §.

Ingå i skifte ägor, vilka innehavas av delägare på grund av ägostyckning, som verkställts enligt denna lag och prövats vara lagligen beskaffad, skall sådan delägare erhålla vad enligt uppskattning svarar mot de ägor.

5 §.

Vad i denna lag är stadgat om hemman skall gälla även om hemmansdel, som utbrutits genom klyvning jämlikt 94 § första stycket sista punkten skiftesstadgan eller tillkommit genom ägostyckning.

Har vid klyvning, varom i första stycket sägs, såsom hemmansdel utlagts lott med andel efter olika förhållande i olika ägoområden, skall vid ägostyckning å sådan hemmansdel, i stället för att jordtal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade avtal hinder för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med vad nedan stadgas, må ock, på begäran av någon av delägarne, ägostyckning ske.

Huruledes inom vissa delar av Kopparbergs län ägostyckning eljest må ske, därom är särskilt stadgat.

Förslag

till

Lag

**om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 1)
angående lagfart å fång till fast egendom.**

Härigenom förordnas, att 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 11 juni 1920 (nr 426), skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av hemman till annan överlåtut del därav med viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må lagfart å sådan överlåtelse ej beviljas förr än ägostyckning å hemmanet blivit fastställd eller, där fastställelse ej ifrågakommer, prövats vara lagligen beskaffad.

Lag samma vare beträffande sådan överlåtelse, som avser ägostyckning från lägenhet, vilken ej tillkommit genom avsöndring.

Å överlåtelse, varigenom jord eller annat från hemman eller lägenhet avsöndrats, må lagfart ej beviljas förr än fastställelse å avsöndringen meddelats.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 29 februari 1924.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH, HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETTERSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Ekeberg, ett av f. d. justitierådet Anshelm Berglöf i egenskap av ledare för den pågående utredningen angående jordförhållandena i Kopparbergs län (Dalautredningen) med underdånig skrivelse den 5 februari 1924 avgivet förslag till *lag om ägostyckning inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län, lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring samt lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom* (bil. A. och B.) ävensom av lantmäteristyrelsen efter remiss avgivet underdånigt utlåtande över berörda förslag (bil. C.).

Efter redogörelse för berörda framställning och utlåtande anför föredraganden:

»Av vad justitierådet Berglöf anfört framgår uppenbart, hurusom avsaknaden av ett ägostyckningsinstitut avsevärt bidragit eller rent av varit en huvudsaklig orsak till den oreda i fastighetsväsendet, som är rådande i de delar av Kopparbergs län, varom här är fråga. De uppkomna olägenheterna äro av så allvarlig natur, att det framstår såsom en bjudande nödvändighet att snarast vidtaga åtgärder för att råda bot på missförhållandena. Såsom ett första steg i denna riktning har justitierådet Berglöf föreslagit införandet av ett särskilt ägostyckningsinstitut för ifrågavarande orter. Övertygande skäl synas mig hava förebragts för en sådan åtgärd. Jag har nyss understrukit vikten av ett raskt ingripande. Detta är även — något som jag vill särskilt framhålla — av betydelse för Dalautredningens fortsatta arbete. Av ägostyckningsförfarande tillämpning skulle nämligen vinnas en säkerligen mycket värdefull erfarenhet, och arbetet skulle då givetvis komma att befordras och påskyndas, därest avgörandet av nu föreliggande fråga företages redan i detta tidiga skede efter utredningens tillkomst. Jag ansluter mig sålunda även till den uppfattningen, att den ifrågasatta åtgärden icke bör uppskjutas i avvaktan på resultatet av det pågående arbetet å en allmän jorddelningslagstiftning.

Det synes icke nödvändigt att göra införandet av ett ägostyckningsinstitut

Departementschefen.

beroende på de ytterligare åtgärder för vinnande av reda i fastighetsväsendet, till vilka Dalautredningens arbete i fortsättningen kan giva anledning. Härutinnan har lantmäteristyrelsen hyst betänkligheter samt framhållit önskvärdheten av att samtidigt med ägostyckningsinstitutets lagfästade möjlighet öppnas att genom s. k. utredningsförrättningar, vilka i regel avsetts skola omfatta helt hemman, skapa en legal fastighetsindelning. Häremot må framhållas, att man har anledning antaga det ägostyckning i det stora flertalet fall skall komma att avse hela hemman, vilkas uppdelning då skulle bliva legaliserad just genom ägostyckningen. Skulle förrättningen sträcka sig allenast till en hemmansdel, som tillkommit genom klyvning direkt från hemmanet eller genom en oavbruten serie delningsförrättningar, medför den omständigheten, att den genom ägostyckningen vunna fastighetsbildningen blir begränsad till endast en del av hemmanet, icke någon olägenhet, då ju förrättningen föregåtts av en hela hemmanet omfattande legal fastighetsindelning, genom vilken den styckade hemmansdelen uppkommit. I det sällsynta fall slutligen, då förrättningen skulle komma att avse fastighet, som utbrutits genom klyvning av hemmansdel, utlagd vid privat sämjedelning, skulle den för nämnda fastighet genom ägostyckningen vunna legaliseringen till sina rättsverkningar ej behöva bliva begränsad till fastigheten under förutsättning av en riktig tillämpning av lagbestämmelserna om kallande till förrättningen av alla, vilkas rätt kan vara därav beroende.

Emot huvudförslagets särskilda bestämmelser har jag allenast följande att erinra. Lantmäteristyrelsen har framhållit behovet av bestämmelser liknande dem, som återfinnas i lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning. Visserligen torde nog, på sätt justitierådet Berglöf framhållit, jordägarna själva i regel tillse, att deras fastigheter erhålla en lämplig sammansättning av olika ägoslag, och det sätt för bildande och komplettering av jordbruksfastigheter, till vilket befolkningen i denna landsdel är hänvisad och som här synes vara av stor betydelse för brukningsdelarnas arrondering, fordrar onekligen en viss obundenhet beträffande beskaffenheten av varje särskilt fång. En ovillkorlig tillämpning av 1909 års lag vore sålunda här icke på sin plats. Då emellertid de trakter, varom här är fråga, i mycket äro att likställa med de norrländska länen — det må här framhållas, att den för dessa län stadgade inskränkning i rätten att avsöndra jord är tillämplig jämväl i Kopparbergs län — synes det knappast tillrådligt att lämna jordupplåtelse utan tillsyn. I fråga om de fordringar, vilka här böra uppställas, synes lantmäteristyrelsens förslag väl avpassat efter detta läns säregna förhållanden. Utan att upplåtelser av den här karaktäristiska typen skulle i avsevärdare omfattning hämmas, vunnas därigenom det syfte, som avses med 1909 års lag. Jag delar även lantmäteristyrelsens åsikt rörande sättet för den ifrågasatta prövningens verkställande. Denna bör ske på ett enklare och mindre omständligt sätt än 1909 års lag föreskriver. Lämpligast synes vara, att, på sätt lantmäteristyrelsen föreslagit, prövningen verkställas i första hand av förrättningsmannen i samband med den undersökning han har att företaga rörande övriga

förutsättningar för förrättningens verkställande och i andra hand av ägodelningsrättens ordförande eller denna domstol. Det blir då också mest ändamålsenligt, att förrättningen jämväl i övrigt i likhet med ägostyckningar enligt 1896 års lag underkastas granskning av sistnämnda myndigheter. Denna granskning kan givetvis icke utmyнна i en fastställelse, men förrättningens godkännande bör utgöra en förutsättning för att densamma skall taga åt sig laga kraft.

I enlighet med nu angivna riktlinjer har jag låtit omarbета 1 och 3 §§ i förslaget.

I anledning av vad lantmäteristyrelsen anfört beträffande lämpligheten att i detta sammanhang föreskriva granskning jämväl av provisionella hemmansklyvningar må framhållas, att i avseende å redan verkställda klyvningar, som vunnit laga kraft, en eftergranskning näppeligen kan komma i fråga och att de anmärkningar, som med fog kunna riktas mot en del äldre dylika förrättningar, icke torde med samma styrka göra sig gällande beträffande numera skeende förrättningar. Då det sålunda icke är av behovet oundgängligen påkallat att i denna punkt föregripa revisionen av den allmänna jorddelningslagstiftningen, har jag ansett lantmäteristyrelsens erinran i denna del icke böra föranleda någon ändring av nu gällande skiftesstadga.

Lantmäteristyrelsens förslag till stadgande om delningsgrund för styckningslott torde i huvudsak innebära allenast en redaktionell ändring av vad härutinnan föreskrivits i 4 § i justitierådet Berglöfs förslag. Vare sig den ena eller andra formuleringen användes, komma nämligen lotter, som styckas från helt hemman, att obetingat erhålla innehavet till delningsgrund, icke blott inbördes utan även i förhållande till skifteslaget i dess helhet. Detsamma torde kunna sägas om styckningslotter av hemmansdel, vilken utbrutits från helt hemman genom provisionell hemmansklyvning eller genom obruten serie av delningsförrättningar. Endast i det fall att ägostyckning sker å fastighet, tillkommen genom klyvning av en hemmansdel, som utlagts genom privat sämjedelning — ett sällsynt fall av klyvning — blir lantmäteristyrelsens reservation tillämplig, men torde icke behöva komma till uttryck i lagtexten. Kan nämligen fastigheten icke försvara sitt innehav eller tillföres den mer än innehavet, lärer det ligga i sakens natur, att styckningslotterna endast inbördes äga innehavet till delningsgrund. Det förefaller då oegentligt att, på sätt lantmäteristyrelsen föreslagit, i lagtexten göra en undantagslös reservation, som i de praktiska fallen innebär en missvisande antydning beträffande innehavets betydelse som delningsgrund och i de sällsynta fallen icke torde vara behöfelig. Jag har därför stannat vid den av justitierådet Berglöf föreslagna formuleringen.

Utöver vad förut nämnts hava de av justitierådet Berglöf med nu ifrågasättande framställning avgivna lagförslag, fränsett några smärre redaktionella jämkningar, icke föranlett någon anmärkning från min sida.»

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställer föredraganden, att för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål lagrådets utlåtande måtte inhämtas över förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs

län, lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemsansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring samt lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 1) angående lagfart å fång till fast egendom, av den lydelse bilaga D vid detta protokoll utvisar.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

N. Cervin.

Bilaga A.

Till Konungen.

Lagen av den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring uppställer regelmässigt såsom villkor för ägostyckning av ett hemman, att detsamma antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blivit ur samfällighet utbrutet genom laga skifte eller därmed i avseende å orubblighet likställd delning.

Lämpligheten av denna begränsning i förfarandets användning har såväl vid lagens tillkomst som därefter varit föremål för olika meningar, därvid kritiken förklarligt nog kommit att särskilt kraftigt rikta sig mot att villkoret ifråga ställde de allenast storskiftade delarna av Kopparbergs län utanför möjligheten att draga fördel av det nya institutet.

I det den 5 mars 1892 avgivna kommittébetänkandet med förslag till lag angående bland annat ägostyckning föreslogs sålunda icke någon begränsning i nu angiven riktning. Härom yttrade kommittén: Likasom 94 § skiftesstadgan för den händelse, att hemman, som hörde till ett större skifteslag, kommit i fleras ägo och någon av dessa, utan att söka skifte å hela skifteslaget, ville erhålla sin ägolott i den mindre samfälligheten utbruten, tillåte detta, utan att sådan hemmansklyvning finge utgöra hinder för sedermera sökt skifte å den större samfälligheten, funne kommittén ägostyckning å dylikt hemman under enahanda förbehåll kunna äga rum, men då sådant torde ligga i sakens natur, hade någon uttrycklig föreskrift därom icke ansetts erforderlig.

I de yttranden över kommittéförslaget, som avgåvos av Eders Kungl. Maj:ts samtliga befallningshavande i länen, lantmäteristyrelsen samt kammarkollegium och domänstyrelsen, framställdes icke någon anmärkning i förevarande avseende, och det den 10 december 1892 till högsta domstolen remitterade förslaget var härutinnan oförändrat.

I högsta domstolen uttalades emellertid av fyra av de i förslagets slutliga granskning deltagande sex justitieråden den uppfattningen, att ägostyckning borde tillåtas allenast å hemman, som låge i s. k. orubbligt skifte. Sålunda yttrade ett av dessa fyra justitieråd: Genom hemmansklyvning vunnas i allmänhet den fördelen att de särskilda hemmansdelarnas områden bleve bestämda på ett sådant sätt, att ägaren till var hemmansdel sedermera icke kunde rubbas i sin besittning. Tvivelsutan åsyftades även att genom ägostyckning kunna bereda köpare av bestämda jordområden lika orubblig besittningsrätt. Men härför erfordrades att det hemman, som skulle styckas, ej bildade någon samfällighet med andra hemman utan för sig utgjorde ett avskilt helt, så att hemmanets ägområde vore en gång för alla bestämt. Eljest kunde lätt inträffa att, sedan ägostyckningen försiggått, de särskilda hemmansdelarna indroges i laga skifte inom det skifteslag, vartill hemmanet hörde, och vid skiftets slut sannolikt komme att åtminstone delvis bestå av helt andra ägor än dem, som genom ägostyckningen tillagts hemmansdelarna. För att förebygga sådant syntes det vara av nöden

att till bestämmelserna rörande vilka hemman finge styckas foga en restriktion i den syftning, att hemmanet skulle vara sådant, att dess innehavare ej kunde tillförbindas att med hela hemmanet ingå i skifte. Hade det skifteslag, vartill hemmanet hörde, endast delvis undergått laga skifte, såsom enligt 78 § skiftesstadgan vore tillåtet, borde ägostyckningen ej få omfatta andra ägor än dem, som i laga skiftet ingått. Ett annat av de justitieråd, som i förevarande fråga företrädde pluraliteten, framhöll, att det utan en sådan begränsning icke torde kunna förhindras att, genom påkallande av laga skifte från någon skiftesdelägars sida, den gjorda ägodelningen när som helst hävdes, och därigenom den, som köpt vissa ägor, tvingades att i utbyte mot dessa, vilka måhända voro de enda, som motsvarade hans avsikt med köpet, taga icke allenast annan mark, utan även mark av annat ägoslag. Å andra sidan åter anförde ett justitieråd att, därest inrösningsjorden vore utbruten genom orubbligt skifte och avrösningsjorden genom storskifte eller sämjedelning, jämväl avrösningsjorden syntes kunna delas i områden med bestämda gränser. Sådan delning borde dock icke medföra annan verkan än en hemmansklyvning enligt sista punkten av 94 § skiftesstadgan, varför ägostyckningen i denna del icke finge fastställas av ägodelningsrätten. En ägostyckning, jämförlig med hemmansklyvning av nämnda slag, syntes enligt samma justitieråds mening ock kunna ske å hemman, som till såväl in- som avrösningsjord vore skilt från andra hemman allenast genom storskifte eller sämjedelning. Enahanda uppfattning slutligen hyllade tvivelsutan det justitieråd, som i annat sammanhang framhöll, att vid ägostyckning en fastställelse av förrättningen borde för framtida trygghet äga rum, därest ej det styckade hemmanet tillhörde ett större skifteslag och ägostyckningen alltså ej kunde få ligga i vägen för sedermera sökt laga skifte.

Lagförslaget blev sedermera i bland annat nu ifrågavarande hänseende omarbetat i den riktning, som sålunda angivits av högsta domstolens flesta ledamöter. Vid det nya förslagets remitterande till högsta domstolen den 8 maj 1895 tillade föredragande departementschefen, såsom motiv härutinnan, att när skifte komme att övergå den samfällighet, till vilken styckat hemman hörde, det ofta kunde inträffa, att till det styckade hemmanet måste utläggas ägor, som efter uppskattning icke motsvarade vad till hemmanet förut hävdats eller som innehölle inrösnings- och avrösningsjord i annan proportion än de ägor hemmanet förut innehåft. Därav bleve åter en följd, att de genom ägostyckningen bildade hemmansdelarna var för sig icke ens efter uppskattning kunde bekomma ägor, som motsvarade vad vid styckningen varit avsett, eller måste mottaga olika ägoslag i annan proportion än de till grund för ägostyckningen liggande bestämmelser förmådde, vilket jämväl kunde föranleda därtill att de särskilda delarnas ägovälden komme att mindre noggrant motsvara de mantal, som vid ägostyckningen åsatts dem. Såsom ett ytterligare skäl för den i förslaget gjorda begränsningen anförde departementschefen slutligen, att skiftesverket jämväl i de norrländska länen dåmera framskridit så långt, att endast en jämförelsevis mindre del av den mark, som överhuvud kunde förväntas komma att göras till föremål för skifte, ännu vore oskiftad. — Det måste, jag vill redan nu understryka detta, anses beklagligt, att man vid detta uttalande angående »de norrländska länen» ej synes hava ägnat särskild uppmärksamhet åt Dalarna. Hade så skett, lär man ej hava kunnat undgå att redan från början taga ställning till spörsmålet, huruvida denna provins — där ifråga om laga skiftesverkets framsteg förhållandena kunde sägas vara diametralt motsatta — borde till den väsentligaste delen ställas utanför möjligheten att i en eller annan form anlita det nya jorddelningsinstitutet. Desto beklagligare blev detta åsidosättande av Dalarna därigenom att samtidigt genom den nya lagstiftningen försvårades användningen av den delningsform, avsöndring, man där ditintills haft att huvudsakligen lita till.

Vid det nya förslagens granskning inom högsta domstolen lämnades det samma av domstolens flesta ledamöter uti nu ifrågavarande hänseende utan anmärkning, men det synes mig av intresse att bringa i erinring, hurusom ett av de i granskningen deltagande justitieråden anmärkte, att genom förslaget en väsentlig del av Sveriges jord skulle utan nödtvång uteslutas från ägostyckningsförfarandet. Det finnes — fortsätter samma justitieråd — över allt i riket, särdeles i vissa provinser, ej obetydliga områden av sådan beskaffenhet, att de skulle genom den gjorda begränsningen komma att undantagas från ägostyckning. För det dåvarande kunde från hemman, hörande till oskiftade skifteslag, delar försäljas antingen till visst skattetal eller till visst bestämt område. I förra fallet kunde det försålda skattetalet utbrytas genom sådan provisionell hemmansklyvning, som omförmåltes i 94 § skiftesstadgan. I senare fallet kunde den försålda, till området bestämda delen skiljas från stamhemmanet genom avsöndring, eller, om den försålda delen vore större än att avsöndring vore tillåten, genom mantalssättning enligt 13 § i förordningen den 6 augusti 1881 och mantalets avräkning å stamhemmanets mantal. Således kunde delning av hemman hörande till oskiftat skifteslag redan ske genom sådant förfarande, som förslaget benämnde ägostyckning. Den, som köpte jord från sådant hemman, vare sig visst skattetal eller visst område, visste ju på förhand, att han vore utsatt för risken att få sitt ägoområde genom skifte flyttat; men denna risk torde ej hindra, att dylik jord ofta funne villiga köpare. Under det försäljning från sådana hemman av visst skattetal och av visst område till avsöndring fortfarande bleve tillåten, skulle enligt förslaget från dessa hemman ej vidare visst område till mantalssättning eller ägostyckning kunna säljas. En inom ett oskiftat skifteslag verkställd provisionell ägostyckning, som ju ej borde fastställas, torde dock ej vid blivande laga skifte vålla större olägenhet eller svårighet än en provisionell hemmansklyvning eller en avsöndring. Förslagens stadgande därutinnan syntes därför ej vara grundat på giltigt skäl och snarare ägnat att minska än öka tillfällena för obemedlade att bilda egna jordbruk och således rakt strida mot lagens syfte.

Bestämmelsen om ifrågavarande begränsning i ägostyckningsförfarandets användning bibehölls i det lagförslag, som framlades för 1896 års riksdag. Vid förslagens behandling i riksdagen hemställde en ledamot i första kammaren (förste lantmätaren i Kopparbergs län, representant för Gävleborgs län) och en ledamot i andra kammaren (representant för Kopparbergs län) med instämmande av tre ledamöter, att till 2 §, i vilken förutberörda bestämmelse fått sin plats, måtte fogas ett så lydande tillägg: »I Stora Kopparbergs och Gävleborgs län må ägostyckning likväl äga rum å hemman, som genom storskifte erhållit sitt ägoområde bestämt.» Ledamoten i första kammaren framhöll, att förslaget utan ett dylikt tillägg skulle bliva utan nytta för en stor del av nämnda län. Rättigheten att begagna ägostyckning vore beroende av huruvida laga skifte kunde ifrågakomma. Beträffande villkoren därför intogs dessa län på grund av särskilda föreskrifter en undantagsställning, och då skiftesstadgan, till vilken den föreslagna lagen kunde räknas såsom ett supplement, i mer än ett avseende innehölle undantagsföreskrifter för bland annat dessa län, borde även en undantagsföreskrift i nu förevarande avseende vara tillåten, och vore en sådan också nödvändig. Särskilt vore så fallet beträffande de delar av Dalarna, vilka undergått storskifte efter utfärdandet av kungl. kungörelsen den 18 februari 1859 om förändrade föreskrifter i avseende å besutenhets- och skiftesväsendet i Stora Kopparbergs län. Å dessa förrättningar skulle skiftesstadgan tillämpas, och de vore sålunda endast till namnet storskiften; i verkligheten och till gänet vore de sannerligen laga skiften.

Kungl. Maj:ts förslag blev i denna del av riksdagen antaget i oförändrat skick.

Redan år 1897 väcktes emellertid ånyo frågan om speciell lagstiftning i ämnet för Kopparbergs län. I underdånig skrivelse, undertecknad av fyra häradshövdingar och förste lantmätaren i länet, anfördes, bland annat, att i anledning av de undantagsstadganden, vilka gällde i de delar av länet, där storskiften verkställdes på bekostnad av eller med understöd av staten, laga skiften icke kunde annat än undantagsvis förväntas därstädes komma till utförande. På grund av den i 1896 års lag stadgade inskränkningen i ägostyckningsförfarandets användning skulle sålunda hemmansklyvning, alldeles lämnad fri i lagen, hädanefter bliva nästan enda medlet, då man ville förvärva äganderätt till mark från hemman i norra och östra Dalarna, men då bleve man ock nödsakad att taga andel i såväl in- som avrösningsjord efter sin lott i hemmanet. Om man ville förvärva en inäga eller odlingslägenhet, tillhörande inrösningsjorden, bleve man förty tvungen att belasta sig med avrösningsjord, som man ej behövde eller åstundade och som kanske säljaren ej utan en betydande prishöjning ville avyttra, likasom man tvärtom för att åtkomma ett skogsskifte skulle vara tvungen på samma gång köpa inägor, vilka ägde vida högre värde för säljaren än för köparen. I båda fallen skulle således jordförvärv betydligt försvåras och fördyras. Lagen komme förty att verka såsom en menlig hämsko på det fria ordnandet av jordförhållandena, något som vore desto mera tryckande, då behovet av lättnader därutinnan för visso vore större för nämnda län än för riket i allmänhet. Vad beträffade de före 1859 verkställda storskiftena hade skiftesförrättaren icke ägt föreskriva utflyttning av hemman och lägenheter, utan varit tvungen att utlägga ägorna efter bostaden, och då hemmanen vore sammanbyggda i mycket stora byar, hade en naturlig följd därav blivit, att till varje hemmanslott måst utläggas en mängd inägoskiften, somliga, synnerligast fäbodeägor och ängslotter, på flera mils avstånd från gården och gårdsskiftet. Kostnaden för brukningen av dessa avlägsna ägor överstege i allmänhet avkastningens värde, och en klokt beräknande person hade då ej annat val än att antingen för billigt pris avyttra dem till någon, för vilken de vore bekvämt belägna, eller ock låta dem ligga obrukade, i vilket fall de ej komme att lämna medel ens till de ägarna vidlidande utskyllderna. Den förra åtgärden torde böra befrämjas och den senare förebyggas, men därtill fordrades åtminstone den negativa medverkan av lagstiftningen, att den ej genom förbud och stränga formaliteter ställde sig hindrande i vägen för dylika köpeavtal. De i 1859 års kungörelse givna bestämmelserna, att utflyttningar skulle vid storskiftena ske och understöd till desamma av statsmedel lämnas samt att skiftesstadgan skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse vid storskiftena, medförde goda följder därutinnan, att ägoutdelningen vid storskiftena efter 1859 rättvisligen kunnat ske i ett fåtal inägoskiften och förty hemmansägorna så sammanföras, att dessa yngre storskiften kunde sägas endast till namnet vara storskiften men till gagnet laga skiften. Det lede heller intet tvivel, att dessa senare storskiften vore verkställda vida bättre och i större överensstämmelse med skiftesstadgans föreskrifter än en mängd laga skiften i andra delar av riket, verkställda under 1830- och 1840-talen, då motståndet mot bestämmelserna i skiftesstadgan mångenstädes varit så stort, att lantmätnarna undvikit att följdriktigt tillämpa desamma. Det sagda vore enligt sökandenas mening tillräckligt för att ådagalägga, det storskiftena inom länet vore så beskaffade, att hemman, som undergått dylik delning, borde kunna bliva föremål för ägostyckning, och genom tillåtelse härtill skulle ett stort steg tagas till gagn för länets inbyggare. I händelse en sådan undantagslag infördes för länet, syntes bestämmelsen i skiftesstadgan, att ägostyckat område vore befriat från att utan ägarens medgivande ingå i laga skifte, böra erhålla någon inskränkning: tillräcklig helgd eller orubblighet torde tillkomma denna sorts ägostyckningar, om det stadgades, att vid laga skifte innehavet

skulle utgöra delningsgrund för ägostyckat område och, i likhet med vad rörande välbelägna och mera enstaka hemman inom riket i allmänhet vore föreskrivet i 85 § skiftesstadgan, ägare till ägostyckat område befriades från vidare ingående i laga skifte, än som oundgängligen erfordrades för att bereda så bekvämt skifte för skiftesdelägarna i övrigt, som belägenheten medgäve. Sökandena hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes gå i författning om att för Kopparbergs län bleve utfärdad en undantagslag, som beträffande ägostyckning innehölle, bland annat, tillstånd att genom dylikt förfarande upplåta mark från hemman, som endast undergått storskifte, samt att, i händelse laga skifte komme att äga rum inom skifteslag, dit ägostyckat område hörde, sådant område skulle njuta sitt innehav tillgodo om nödigt prövades, att det i skiftet inginge, men att dess ägare i allmänhet befriades från att i vidsträcktare mån i skiftet ingå än som oundgängligen erfordrades för att bereda övriga delägare så redigt skifte, belägenheten medgäve.

I infortrat yttrande över denna skrivelse förklarade Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län sig icke hava något att erinra mot framställningen därutinnan, att ägostyckning finge äga rum å hemman, som undergått storskifte efter 1859, och att, i händelse av laga skifte, beträffande ägostyckat område borde få åtnjutas de i 85 § 2 mom. skiftesstadgan omförmålda förmåner.

Lantmästerstyrelsen däremot, som jämväl avgav yttrande i anledning av framställningen, ansåg sig icke kunna tillstyrka att ägostyckning medgäves å mark, som allenast undergått storskifte. Såsom skäl härför anfördes i yttrandet: Ehuru det icke vore troligt, att under den närmaste tiden laga skiften i någon större utsträckning skulle komma att verkställas inom Kopparbergs län, skulle likväl säkerligen förr eller senare befolkningens obenägenhet för laga skiften giva vika för insikten om fördelarna att få sina ägor genom dylika skiften sammandragna på ett fåtal ställen och laga skiften sålunda mera allmänt komma till stånd, vilket för jordbrukets utveckling vore synnerligen av behovet påkallat, särskilt inom de delar av länet, vilka undergått storskifte innan kungörelsen av 1859 börjat tillämpas. Sökandena hade visserligen icke ifrågasatt att åt ägostyckningar å storskiftad jord skulle beredas samma orubblighet, som jämlikt 3 § 6 mom. skiftesstadgan tillkomme ägostyckning enligt 1896 års lag, utan allenast velat befria ägare av ägostyckat område från att i vidsträcktare mån ingå i skifte än som oundgängligen erfordrades för att bereda övriga delägare i skifteslaget så redigt skifte, belägenheten medgäve. Men även en sådan ringare grad av orubblighet skulle helt säkert komma att i många, ja kanske i de flesta fall lägga hinder i vägen för en fullt ändamålsenlig skiftesläggning och sålunda motverka det ändamål, som med laga skifte avsåges. Och det kunde till och med befaras, att en jordägare stundom komme att låta verkställa ägostyckning å sitt hemman blott och bart i syfte att bereda sig en viss trygghet för att icke i händelse av laga skifte behöva avstå den mark, han innehade. Ju flera hemmansdelar inom ett skifteslag komme att undergå ägostyckning, desto svårare måste det vid skeende laga skifte bliva, så vida de ägostyckade hemmansdelarna fritoges från att ingå i skiftet, att åstadkomma en ändamålsenlig skiftesläggning. Å andra sidan komme i de fall, då ägostyckningen måste rubbas för att bereda de övriga delägarna i skifteslaget så redigt skifte, belägenheten medgäve — vilket säkerligen i mycket talrika fall måste ske särskilt inom de delar av länet, som undergått storskifte innan förutnämnda kungörelse börjat tillämpas och varest fortfarande en stor ägoblandning vore rådande — det ändamål, som med ägostyckningen avsetts, att förfelas. I allmänhet torde väl nämligen den, som vare sig för att bereda sig boningsplats eller för annat ändamål förvärvade en genom ägostyckning bildad hemmanslott, lägga vikt vid att äga just denna lott och ingalunda bliva tillfreds med att vid ett

laga skifte nödgas avstå denna lott och i utbyte taga annan mark, som måhända vore för hans ändamål alldeles otjänlig.

Frågan upptogs åter år 1899, nu i en av Daniel Persson i Tällberg i andra kammaren väckt motion, däri han, med instämmande av fem andra representer för Kopparbergs län, framhöll, att i anledning av de säregna förhållanden, som vore rådande i Dalarna rörande jordbruksfastigheterna, 1896 års lag vore icke allenast betydelselös, utan i vissa avseenden rent av hinderlig och skadlig. Till dessa förhållanden hade icke tagits den hänsyn, som önskligt varit. Inom en stor del av Kopparbergs län hade sedan många år tillbaka, genom en långt driven hemmansklyvning, en sådan styckning av jorden ägt rum, att ett rationellt jordbruk vore nästan omöjligt. På senare tiden hade dock allmogen kommit till insikt om det skadliga och för jordens rätta bruk menliga i ett sådant styckningssystem, varför man börjat att återköpa och inköpa sådana jordlägenheter eller rättare jordbitar, som låge intill de stycken man förut hade, för att på sådant sätt sammanföra sina jordbitar så vitt möjligt vore och lokala förhållanden det medgäve; och det vore just i detta avseende, som ägostyckningslagen i detta län finge en helt annan uppgift att fylla än på de flesta andra ställen. Huru besynnerligt det än kunde förefalla, så ställde sig saken i verkligheten så, att befolkningen i berörda län behöfde få rätt att tillämpa ägostyckningslagen för att få hemmansdelarna eller kanske rättare brukningsdelarna större och bättre sammanförda än vad de förut varit. Till stöd för att beträffande Kopparbergs län, som även i andra hänseenden intoge en undantagsställning i jordlagstiftningen, en ändring vore erforderlig jämväl i avseende å ägostyckning åberopade motionären vad som anförts i häradshövdingarnas och förste lantmätarens förut berörda framställning av år 1897. I anledning av att Konungens befallningshavande i länet icke förordad bifall till samma framställning i vad den avsåge före år 1859 verkställda storskiften, ville motionären göra gällande, att skillnaden mellan de före och efter år 1859 verkställda storskiftena icke vore så stor, som man kunde hava anledning tro på grund av olikheten i de stadganden, enligt vilka skiftena utförts. Ty även vid de före år 1859 verkställda skiftena hade ej så få utflyttningar ägt rum, och många hemman hade också då sammanförts så vitt möjligt varit och lokala förhållanden det medgivit. Enligt motionärens förmenande föreläge följaktligen ej giltiga skäl för att inom ett och samma län ägostyckning skulle få begagnas å det ena hemmanet, under det att samma förmån icke skulle beredas ett annat, som i verkligheten ej företedde någon annan skiljaktighet än att vara utbrutet ur samfällighet under en något olikartad lagstiftning. Det syntes därför vara lämpligast att överlämna åt förrättningsmännen att i varje förekommande fall pröva, huruvida hemmanet vore av sådan beskaffenhet, att det med fördel kunde styckas. Motionären hemställde, att riksdagen måtte för sin del besluta, bland annat, en sådan ändring i 1896 års lag, att till 2 § fogades ett stycke av följande lydelse: »Inom Kopparbergs län vare dock ägostyckning tillåten även rörande sådant hemman, vilket blivit utbrutet endast genom storskifte, därest lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen pröva hemman eller hemmansdel vara av sådan beskaffenhet att ägostyckning utan olägenhet må kunna ske.»

Lagutskottet, dit motionen hänvisats, framhöll i sitt utlåtande, hurusom utskottet trott sig finna såväl att behovet av ändring i lagen i den riktning motionen angäve vore vida mer framträdande inom Kopparbergs län än inom landet i övrigt, som ock att mot en sådan ändring i fråga om detta län icke mötte sådana betänkligheter som eljest. En ändring därhän, att ägostyckning under vissa förutsättningar skulle tillåtas å hemman, vilket utbrutits endast genom storskifte, torde utan att medföra egentliga vådor innebära högst avsevärda fördelar för länet. Huruvida laga skifte framdeles komme att all-

männare anlitas i de storskiftade delarna av länet, vore svårt att på förhand bedöma, men med den därstädes i fråga om skiftesvitsord gällande inskränkningen torde man icke sakna befogad anledning antaga, att vid de redan för rättade storskiftena i regel komme att få bero, synnerligast som desamma, särskilt de efter utfärdandet av 1859 års kungl. kungörelse i ämnet förrättade, ofta torde vara ganska tillfredsställande. Den nya form för jordstyckning, som ägostyckningsinstitutet innebure, skulle sålunda med nuvarande bestämmelser sannolikt aldrig i väsentligare omfattning komma Kopparbergs län till godo, vilket vore så mycket mer att beklaga, som densamma, enligt vad det uppgåves, därstädes torde vara mer än i de flesta andra landsdelar av behovet påkallad. Ju mindre anledning funnes att antaga, att storskiftena i allmänhet komme att rubbas, desto mindre skäl funnes dessutom att förbjuda ägostyckning å storskiftade hemman. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida och i vilken mån, med hänsyn till de i Kopparbergs län rådande särskilda förhållanden, för detta län kunde erfordras andra bestämmelser angående ägostyckning än de i gällande lag fastställda, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottets hemställan godkändes av riksdagen.

I yttrande över den i enlighet härmed avlätna riksdagsskrivelsen förklarade sig Kopparbergs läns landsting finna alla de i skrivelsen åberopade skäl för en undantagslagstiftning för länet i angivna avseende i synnerligt hög grad vara för handen, varför landstinget på det kraftigaste instämde i samma skrivelse, och detta så mycket mera som landstinget under den tid ifrågavarande lagbestämmelse varit gällande haft tillfälle att iakttaga, att dess tillämpning för länets invånare medfört stora olägenheter, under det att åter de fördelar, som genom det nyinrättade ägostyckningsinstitutet varit avsedda, icke kunnat komma länets inbyggare till godo, då största delen av jorden inom länet icke undergått sådant skifte, som erfordrades för rättigheten till ägostyckning. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet, som jämväl avgav yttrande, förklarade sig icke hava något att erinra mot bifall till riksdagens framställning, medan lantmäteristyrelsen i underdånigt utlåtande åberopade vad styrelsen anfört i anledning av den år 1897 gjorda framställningen.

Sedermera överlämnades ärendet till den år 1906 tillsatta skifteslagstiftningskommittén för att vid fullgörandet av dess uppdrag komma under övervägande.

De delar av Kopparbergs län, där storskiften ägt rum på bekostnad eller med understöd av staten, äro Ovansiljans, Nedansiljans samt Näs och Malungs domsagor utom Sävsnäs socken, vidare Sätters socken i Hedemora domsaga samt Svärdsjö, Envikens, Vika, Torsångs, Stora Tuna, Silvbergs och Gustavs socknar i Falu domsaga, alltså större delen av länet.

Såsom redan i det föregående antytts, är det förklarligt, att kritiken mot ägostyckningsförfarandets begränsning till hemman, vilka ligga i så kallat orubblikt skifte, kommit att företrädesvis taga sikte på ifrågavarande delar av Kopparbergs län. Det är visserligen sant, att obenägenhet mot laga skiften allt fortfarande där råder hos stora delar av befolkningen, en obenägenhet som tager sig uttryck bland annat i strävan att slå vakt om de kända bestämmelserna i 1859 års kungl. kungörelse angående ett starkt kvalificerat skiftesvitsord. Och skenbart kan det då framstå såsom befogat att säga, det befolkningen endast har sig själv att skylla, då den motsätter sig tillskapandet av förutsättningarna för ägostyckningsförfarandets användning. Men också endast skenbart. Ty med hän-

syn till de ofta för den enskilde delägaren djupt ingripande följderna av ett laga skifte — jag vill i detta sammanhang inskränka mig till att framhålla utflyttningstvånget — må man ej förtänka dalallmogen, att den hittills i regel tvekat inför det avgörande steget till ett sådant skifte. Tillkomsten av den utredning, vars ledning blivit av Eders Kungl. Maj:t mig i nåder anförtrodd, har ock haft sin grund i den övertygelsen hos statsmakterna, att dessa traktors jordförhållanden äro av så säregen natur, att det icke låter sig göra att där utan vidare tillämpa för riket i övrigt avsedda bestämmelser om jorddelning. Men om detta är sant, då måste det ock betecknas såsom föga rättvist mot denna befolkning att å ena sidan förebrå den att vilja gå sina egna vägar och å andra sidan för densamma avstänga tillgången till lagliga sådana.

De farhågor, vilka vid tiden närmast efter tillkomsten av 1896 års lag uttalats rörande de menliga följderna av att nu ifrågavarande trakter uteslutits från lagens tillämpning, hava under den långa tidrymd, som därefter förflutit, rikligen besannats.

Efter storskiftenas utförande har jorden under tidernas lopp styckats i ytterligt små brukningsdelar med i genomsnitt endast några få hektar inägojord, vilka vanligen utgöras av delar i ett flertal hemman i en eller flera byar. Härtill hava olika orsaker bidragit. Till följd av den ringa tillgången på jord har den, som velat förvärva sådan, rödgats köpa småbitar här och var, allt efter som tillfällen yppat sig. Även genom giften hava brukningsdelar bildats av delar i olika hemman. Vid därefter skeende arvsdelningar har i regel utlösen icke skett, utan var storbhusdelägare fått sin andel. Detta, som bottnat i en rotfast kärlek till hemmets jord, har ofta tillämpats så, att en var delägare tilldelats jord i varje boet tillhörande hemman eller hemmansdel, ja understundom i varje skifte inom dylik enhet. Genom upprepade sådana delningar har splittringen på sina håll nått gränsen för det möjliga. På senare tid har dock denna form för arvsdelning alltmer bortlagts, och man har vinnlagt sig om att såvitt möjligt genom köp och byte sammandraga och utvidga brukningsdelarna. Detta kan icke ske på en gång och i regel ej, vid ett och samma fång, med bibehållen proportion mellan olika ägoslag. Med den sammansättning brukningsdelarna fått har det kamerala sambandet mellan olika ägor alltmer förlorat sin betydelse. Därtill har ock medverkat, att ägorna till ett och samma hemman ofta äro vitt spridda. Det är sålunda icke ovanligt, att en inäga jämte åtföljande hemskogsmark, som gränsar intill en viss brukningsdel och följaktligen lämpar sig till gemensamt bruk med denna, fått åt sig utlagd fäbodeskogsmark i en fäbod flera mil avlägsen från den, i vilken ifrågavarande brukningsdel äger skogsmark. Skulle å andra sidan en närgränsande hemmansdel till alla ägoslag vara lämplig att sammanföras med brukningsdelen i fråga, har måhända ägaren av denna hemmansdel intresse av att behålla exempelvis fäbodeskogsmarken, som ligger intill annan honom tillhörig skogsmark, medan det däremot är för honom fördelaktigt att få avyttra återstående ägor, vilka äro olämpligt belägna i förhållande till hans övriga jord, och i stället skaffa sig ersättning i annan, mera gynnsamt belägen mark. Å ömse sidor spela olika faktorer in, och det torde vara mera en tillfällighet, om det önskade syftet, vilket är värt all uppmuntran, vinnes genom överlåtelse av en klyvningslott. Nöjer sig ej köparen av dylik hemmansdel att få den genom privat överenskommelse utlagd utan påkallar sådan lantmäteriförrättning, som omförmåles i 94 § första stycket sista punkten i skiftesstadgan (så kallad laga delning), kan han icke enligt nu gällande bestämmelser med säkerhet påräkna, att vid utläggandet av hans lott huvudvikt fästes vid hans intresse att få den sammanförd med hans övriga, i klyvningen icke ingående brukningsdel. Dessa förrättningar, vilka i vidlyftighet ofta kunna jämföras med mindre laga skiften, hava ock visat sig medföra avsevärda kostnader i förhållande till de små områden det här är fråga

om. Enär berörda laga delningar icke torde kunna mot delägares bestridande ägarum, då delägarna för sina andelar sämjevis hävda vissa områden, samt hemmanen i dessa trakter så gott som undantagslöst, åtminstone i inägorna, innehavas på nämnda sätt, får denna delningsform sin huvudsakligaste tillämpning å arvfällen jord. Beträffande andra fång än arv skulle praktiskt taget någon form för utbrytning icke finnas.

Då sålunda hemmansklyvning såsom form för upplåtelse är föga ägnad att befordra en sammandragning av brukningsdelarna, måste det betecknas såsom högst beklagligt, att ägostyckning icke kunnat användas i dessa trakter, där ett dylikt förfarande bort vara självskrivet såsom det väsentligaste medlet att leda jordupplåtelse i en sund riktning. Man torde utan överdrift kunna säga, att det nya förfarandet varit mer behöfligt där än annorstädes i riket. Försatta i denna missgynnade undantagsställning, hava jordägarna av inneboende kynne och genom tidigare olämplig undantagslagstiftning förvärvat vana valt att gå sin egen väg vid sidan av lagen. De hava icke velat avstå från den för jordförhållandena därstädes alldeles särskilt betydelsefulla fördelen att få på marken bestämma de områden, vilka skola ingå i upplåtelsen. Då dessa områden icke kunna utbrytas och följaktligen lagfart ej heller erhållas å dem, uträknas huru stor andel av hemmanets inägojord ingår i upplåtelsen, varefter fastigheten i fångeshandlingen betecknas med det uträknade andelstalet. Ännu i dag anlitas detta tillvägagångssätt, och man kan säga att såsom allenast andel av hemman betecknade fång så gott som undantagslöst avse vid upplåtelsen till läge och gränser bestämda områden. Läget å marken anges som sagt icke, på sin höjd antydes, exempelvis genom ett sådant uttryck som »10 reducerade snesland fäbodejord i Skallskog». Hava å jordtalet belöpande andelar av vissa utägor undantagits från upplåtelsen, har man understundom, för att få lagfart, underlåtit att anmärka förhållandet i fångeshandlingen. Anges intet undantag från upplåtelsen, utan betecknas fastigheten utgöra visst antal snesland eller tunnland reducerad jord, avses dock vanligen att alla åtföljder skola ingå i fångtet. Så kan till och med vara fallet, då upplåtelsen betecknats avse visst antal enheter reducerad inägojord, medan samma uttryckssätt i andra fall använts för att beteckna en avsöndrad inäga. Såsom exempel på beteckningar, då fångtet avser ägor i olika förhållande, kunna anföras: »10 snesland reducerad jord med därtill och till ytterligare 10 snesland hörande skogsmark», »25 tunnland reducerad jord utan andra åtföljder än skogsmark för 10 tunnland», »50 snesland reducerad jord utan annan skogsmark än andel i första hemskogskiftet» o. s. v.

Att denna maskering av ägostyckningsavtalen medför en synnerlig oreda i fastighetsväsendet, är uppenbart. Fångeshandlingarnas vaga uttryck ge alldeles intet eller ock ett ofullständigt material vid avgörandet av läge och gränser för varje delägares innehav. Ofta uppstår tveksamhet, huruvida fångtet över huvud avsett en hemmansdel eller endast en avsöndring. Avsöndringsinstitutet har — delvis på grund av att ägostyckningsförfarandet icke kunnat tillämpas — använts utan hänsyn till lagstadgade inskränkningar, och vid upplåtelse av avsöndring har ofta använts samma uttryckssätt som vid upplåtelse av hemmansdel. Mången gång hava kontrahenterna ej själva gjort klart för sig, huruvida det ena eller andra fallet föreligger. Har i fångeshandlingen ej angivits från upplåtelsen i själva verket undantagna, till andelstalet hörande ägor, händer det, att köparen med begagnande av denna ofullständighet gör anspråk på hela hemmansdelen, eller ock väckes sådant anspråk av godtroende förvärfvare i andra hand. Om en längre tidrymd förflutit efter upplåtelsen, torde det mången gång vara svårt att utreda, huru därvid tillgått. Ibland, men troligen mera sällan, växlas dock vid sidan av den handling, som är avsedd att ligga till grund för fångets lagförande, kontrakt, däri det upplåttna noggrant angivits till läge och gränser.

Den bristande överensställningen mellan upplåtelseernas verkliga innebörd och fångeshandlingarnas avfattning lämnar öppet ett rikt fält för processer. Mot vad man kunde vänta, hava dock äganderättstvister varit förhållandevis få. Detta torde bottna i en viss inbördes lojalitet mellan delägarna, i sämsta fall beroende på en känsla av att alla hava samma svaga rättsställning. I själva verket lära delägarna vanligen hava rätt väl reda på sina ägor på marken och, efter vad för mig uppgivits, kan man säga, att delägarnas rätt i allmänhet icke är i egentlig mening stridig, men däremot tilltrasslad. Jag kommer här in på en annan sida av det rådande systemet, den synnerligen bristfälliga fastighetsredovisningen. Ehuru fångeshandlingarnas oegentliga avfattning onekligen bidragit att förvärra situationen härutinnan — bland annat därigenom att de privata jordtalsbestämningarna ofta utförts oriktigt, så att hemmansdelarnas sammanlagda jordtal kommit att över- eller understiga hela hemmanets — så får dock anledningen till denna bristfällighet i första hand tillskrivas den omständigheten, att all fastighetsbildning, på den grund att ägostyckningsförfarandet ej får användas, praktiskt taget är utesluten. Förut är berört, hurusom ej heller hemmansklyvningsformen — om den nu undantagsvis överhuvud skulle vara lämplig vid här ifrågakommande upplåtelse av jord — kan komma till användning, där andelarna redan äro, om ock endast genom privat sämjedelning, utbrutna. Dessa andelar kunna sålunda icke erhålla jordregisternummer och i de nya fastighetsböckerna upptagas å särskilda upplägg, varigenom dessa böcker, i saknad av anslutning till den faktiska jorddelningen, komma att ge en synnerligen otillförlitlig bild av denna. På förhand förvissade om att icke kunna erhålla lagfart, underlåta ägarna ofta att för rätten framlägga sina mer eller mindre oegentliga fång. De lagfarna fången ge av förut anförda skäl föga upplysning om fastigheterna. Har en person del i ett hemman på grund av flera fång, vilka var för sig avse sämjevis på marken bestämda områden, anger han ofta vid upplåtelse av mark, vare sig hemmansdel eller avsöndring, upplåtelsen såsom gjord från summan av fångens andelstal i hemmanet. Om å endast en del av fången beviljats lagfart, användas tillgängliga lagfartsbevis såsom åtkomst, utan hänsyn till att upplåtelsen i själva verket skett från mark, som sämjevis utlagts genom annat fång. Huru härmed förhåller sig, saknar rätten möjlighet att bedöma. Avser upplåtelsen en avsöndring från en genom sämjedelning utbruten ägolott, framgår ej av jordregistret, vilken del av hemmanet utgör stamfastighet. Även i fråga om gravationsförhållandena uppstår en stor och beklaglig rättsosäkerhet. Detta, om jag så får säga, flytande tillstånd hade genom legal utbrytning kunnat förebyggas.

Att sålunda frånvaron av ett ägostyckningsinstitut haft synnerligen olyckliga följder för ifrågavarande bygder, ligger i öppen dag och torde väl numera knappast bestridas från något håll. Vid de sammanträden, Dalautredningen i september 1923 höll med ordsbefolkningen i åtskilliga av dessa trakter, framhölls ständigt huru ödesdigert denna undantagsställning verkat. Även lantmäteristyrelsen har i en underdånig skrivelse den 28 januari 1919 givit uttryck åt samma uppfattning samt betonat, att behovet av annat sätt för jorddelning än hemmansklyvning och jordavsöndring inom ifrågavarande trakter gjort sig kännbart med minst samma styrka som annorstädes. I skrivelse den 3 september 1921 till lantmäteristyrelsen har överlantmätaren i Kopparbergs län anför, att för ett rationellt botande av missförhållandena endast den väg syntes framkomlig, som ledde till ett nytt ägostycknings- eller jorddelningsinstitut, vilket beredde möjlighet för ägostyckning även inom endast genom storskifte utbruten fastighet. De betänkligheter, vilka tidigare framkommit, hava uteslutande hänfört sig till frågan om ägostyckningslotts ställning vid blivande skifte. Visserligen torde åt ägolott, som utlagges vid ägostyckning å storskiftad fastighet, icke böra tillerkännas orubb-

lighet, utan ägolotten härutinnan jämställas med lott, som utbrutits genom provisionell hemmansklyvning. Men det är härvid att märka, att då i nu avsedda orter det stora flertalet upplätelser av hemmansdelar icke avse bildandet av nya jordbruk utan, på sätt förut skildrats, komplettering av redan befintliga brukningsdelar, ägaren i allmänhet torde hava mindre intresse av att vid kommande skifte varda bibehållen vid samma mark än av att få sin lott utlagd, så vitt möjligt, intill hans övriga jord, som vid skiftet kanske undergått rubbning. Där åter mark förvärvats i sådant särskilt syfte, att ändamålet skulle genom rubbning av lotten förfelas, torde det upplättna härutinnan närmast hava anspråk på enahanda skydd som avsöndring, och för övrigt tages ju vid skifte hänsyn till vissa »särskilda lägenheter», vilka icke lämpligen kunna utbytas. Jag finner mig i detta sammanhang redan nu böra fastslå, att ett stadigt ögonmärke vid det av mig ledda arbetet med särskild skifteslagstiftning för Dalarna är att i görligaste mån söka inskränka utflyttningstvånget.

Enligt min mening bör sålunda hinder ej anses föreligga mot att låta befolkningen i nu ifrågavarande delar av länet sent omsider komma i åtnjutande av de fördelar, som ett ägostyckningsförfarande av nu angiven art erbjuder.

Det lär utan vidare vara uppenbart, att hemmansdel, tillkommen vid provisionell hemmansklyvning, bör uti ifrågavarande hänseende likställas med hemman, som utbrutits vid storskifte. Däremot torde det för närvarande icke vara tillrädligt att utsträcka ägostyckningsförfarandet jämväl till hemmansdelar, vilka icke utbrutits genom lantmäteriförrättning. Huru dessa, ofta egendomligt och oegentligt sammansatta sänjelotter skola behandlas, är under övervägande i Dalautredningen, och det är min avsikt att innevarande år på platsen undersöka förhållandet. Arbetet torde komma att i första hand inriktas på utfinnandet av lämpliga åtgärder för att få fastslaget den faktiska jorddelningen på marken. Innan dess torde berörda fastigheter icke äga sådan stadga, att de kunna tjäna såsom utgångspunkt för den fastighetsbildning, en ägostyckning innebär. Ur jordregistersynpunkt skulle det ock vara mindre tillfredsställande att öka antalet av de registerfastigheter, vilkas samband med den överordnade enheten icke kan med bestämdhet avgöras. Redan nu kan såsom exempel på sänjelotter, vilka uppenbarligen icke kunna bli föremål för ägostyckning, nämnas, att vid arvsdelning av ett bo, bestående av flera hemman eller hemmansdelar, icke sällan en delägares lott utlägges i endast viss eller vissa av dessa fastigheter, oaktat han enligt skiftesinstrumentet erhållit sin proportionella andel i alla fastigheterna.

Numera finnes här endast ett mindre antal odelade hemman. Även genom äldre legala delningar utbrutna lotter torde i allmänhet hava undergått vidare styckning. I betraktande dessutom av att legala delningar blott i ringa utsträckning ägt rum och att ägostyckning icke synes böra tillåtas annat än å hela hemman och legalt utbrutna hemmansdelar, skulle ägostyckningsinstitutets införande i ifrågavarande trakter bli av ringa praktisk betydelse, därest det icke får komma till användning för att utbryta de otaliga, genom fingerade andelsfång tidigare upplättna områdena. Detta inses lätt, om man betänker, att endast i sällsynta fall kontrahenterna i fångeshandlingen angivit de upplättna områdena till läge och gränser och att de områden, som i framtiden komma att avyttras, i regel lära upplåtas från sänjervis utlagda hemmansdelar, varå styckningsförfarandet, som förut anförts, tills vidare icke bör tillåtas. Endast med en sådan utvidgning av förfarandets tillämpning, som nu nämnts, skulle sålunda en ny lagstiftning i nämnvärd utsträckning kunna nå de upplätelser, vilka skett från hela hemman och legalt utbrutna hemmansdelar. Beredes möjlighet att på nämnda sätt återföra de gamla fången till deras verkliga innehåll genom en gradvis skeende utbrytning

från större till mindre delar, skulle vägen ligga öppen för en allmän tillämpning av förfarandet å framtida upplåtelser.

Att sålunda tillämpa ett styckningsförfarande för att utbryta ägor, vilka i handlingarna betecknats allenast såsom en kvotdel, kan väl synas innebära en alltför genomgripande åtgärd. Häre mot må framhållas, att de i dessa trakter rådande oegentliga förhållandena, vilka icke hava någon motsvarighet annorstädes i riket, fordra en särskild behandling. För att ernå ordnade jordförhållanden i Dalarna är det ofrånkomligt att undanröja den rådande rättsosäkerheten, och därvid synes mig böra eftersträvas att leda utvecklingen i en riktning, varigenom kontrahenternas ömsesidiga avsikt förverkligas och rättsförhållandet mellan delägarna i ett hemman bringas till överensstämmelse med de faktiska och ostridiga innehaven på marken. En motsatt väg, med huvudvikt fäst vid fångeshandlingarnas formella beteckningssätt, skulle snarast uppväcka och befodra illojala spekulationer. Givet är, att man beträffande dessa ömtåliga förhållanden måste framgå med stor försiktighet för att undvika slitningar. Vilka medel än kunna befinnas lämpliga för att i större omfattning fastslå delägarnas rätt, måste det då anses såsom en lycklig omständighet, om detta arbete får av delägarna själva inledas i den utsträckning, som kan ifrågakomma vid en styckningsåtgärd. I betraktande av att innehaven på marken och delägarnas rätt i fastigheten i allmänhet icke äro tvistiga, är det att förvänta, att flertalet av de förut omnämnda, oegentligt avfattade upplåtelseerna av området inom vissa gränser skola kunna läggas till grund för ett styckningsförfarande.

Enär Kopparbergs län i åtskilliga andra avseenden i jordlagstiftningen likställes med de norrländska länen, bör vid införelset av ett styckningsinstitut i de delar av förstnämnda län, vilka i viss mån hava en norrländsk prägel, tagas i övervägande, huruvida då också en tillämpning av lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning kan vara påkallad. Den i 3 § i 1909 års lag uttryckta principen, att till inägojorden böra läggas andra ägor i den myckenhet att fastigheten varder tjänlig för jordbruksändamål, är självfallet berättigad även vidkommande nu ifrågavarande trakter. Men den i nyssnämnda lag angivna vägen för vinnande av detta mål bör likväl icke här komma till användning. Mot bakgrunden av förut skildrade egendomliga förhållanden, i synnerhet det lösliga sambandet mellan brukningsdelar och kamerala enheter, torde lätt inses, att ett iakttagande av nyssnämnda lagrum skulle direkt motverka ändamålet med upplåtelseerna. Ehuru de upplåtna områdena långt ifrån alltid äro så beskaffade, som i 1909 års lag föreskrives, vinnes dock samma mål såsom resultatet av flera fång. Några olägenheter hava icke, såvitt jag erfarit, uppstått av att allmogen härvidlag haft fria händer. Offentlig tillsyn över att inägojorden icke blottas på skogsmark är så mycket mindre behöfelig, då det snarare är på inägojord, som här råder brist. På sina håll i övre Dalarna kan man rent av tala om en jordhunger, och må det såsom en egendomlig motsättning framhållas, att den norrländska lagstiftningen närmast tillkom såsom ett bondens skydd mot bolagens taktik att fränstycka inägojorden, medan ett frigörande från skogsbolagen av deras inägojord på vissa håll i Dalarna för närvarande utgör ett allmogens önskemål. I övrigt förefaller det mindre lämpligt att anlägga strängare jordpolitiska principer beträffande de obetydliga områden, vilka avyttras från och läggas till fastigheter, som nästan stå på gränsen till egna hem, och man kan, av erfarenhet, icke utan skäl hysa farhåga för att allmogen, hellre än att för varje jordbit underkasta sig de formaliteter och den kostnad ett iakttagande av 1909 års lag medför, skulle underlåta att begagna ägostyckningsförfarandet.

I enlighet med nu angivna riktlinjer har jag utarbetat bilagda förslag till lag angående ägostyckning inom de på bekostnad eller med understöd av sta-

ten storskiftade delarna av Kopparbergs län jämte därmed sammanhängande förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring och förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

På den allmänna jorddelningslagstiftningens område föreligger till granskning ett lagförslag, däri upptagits en delningsform, avstyckning, avsedd att ersätta bland annat ägostyckning. Enligt förslaget skulle avstyckning kunna äga rum jämväl i de trakter, om vilka nu är fråga. Men även om detta förslag upphöjes till lag, torde icke kunna undvikas, att de storskiftade socknarna i Dalarna böra intaga en särställning. Så blir givetvis fallet i fråga om behandlingen av de förut omnämnda fingerade andelsfängen. Även i ett annat hänseende lära undantagsbestämmelser erfordras. För tillstånd till avstyckning torde nämligen komma att uppställas sådana villkor, särskilt i avseende å möjligheten att kunna sammanlägga styckningslotterna med annan fastighet, att förfarandet i nu ifrågavarande trakter, där upplåtelse i så avsevärd omfattning avse lotter till sammanläggning, skulle få endast ringa tillämpning, intill dess för dessa trakter lämpade bestämmelser om sammanläggning utarbetats. Visserligen kunde det då tänkas lämpligt att redan från början ansluta undantagsbestämmelserna till det pågående allmänna lagstiftningsarbetet. Då emellertid därigenom kan föranledas avsevärt dröjsmål, har jag ansett mig böra redan nu framlägga förslag i ämnet på grundvalen av gällande lag. För ordnandet av jordförhållandena i Dalarna är det av betydelse, att ägostyckningsförfarandet snarast möjligt får tillämpas. Det skulle bliva ett första bidrag i arbetet att bringa överensstämmelse mellan fångeshandlingarna och de på upplåtelse grundade markinnehaven, och den erfarenhet, som därvid vinnes, kommer helt visst att bliva till nytta vid den vidare utredningen i denna fråga. Medan det ännu är görligt, bör ock för styckningsförrättningarna i största möjliga utsträckning utnyttjas den ingående kännedom, en del äldre personer, vilka bistått vid upprättandet av fångeshandlingar, äga om upplåtelsearnas innebörd.

Angående de särskilda bestämmelserna i huvudförslaget må i övrigt framhållas:

1 §.

I enlighet med det uti ifrågavarande orter allmänt vedertagna bruk avses här med hemman åbolott, som utlagts vid storskifte.

Enär i de trakter, om vilka här är fråga, ej torde förefinnas något egentligt behov av att få tillämpa ägostyckningsförfarandet jämväl då upplåtelse ej föreligger, har denna form för ägostyckning icke upptagits i förslaget.

2 §.

Då mantalsräkning ej är i bruk i de trakter, varå lagen är tillämplig, skall i stället fördelas hemmanet åsatt jordtal.

4 §.

Ägare av lott, utlagd genom fastställd ägostyckning, äger att vid blivande skifte njuta sitt innehav till godo. Samma förmån bör då ock tillerkännas ägare av lott, som utbrutits genom här avsedd ägostyckning. Den i förevarande paragraf inryckta bestämmelsen härom skulle ju komma att utgöra en sådan för viss landsort avsedd särskild författning, vartill första punkten av 69 § skiftesstadgan hänvisar. Det har därför ej ansetts påkallat att vidtaga någon ändring i andra punkten av nyssnämnda lagrum för utmärkande därav att ägo-

styckning, som icke fastställts, i förevarande hänseende skulle komma att få samma verkan som fastställd sådan.

5 §.

Understundom har vid klyvning förekommit, att andel i hemman och från samma hemman upplåten avsöndring sammanförts till en lott, eller ock att hemmansdel av sådan beskaffenhet, att den icke bort utbrytas annorledes än genom ett styckningsförfarande, behandlats såsom klyvningslott. Något för de i lotten ingående ägoområdena gemensamt andelstal finnes då ej att fördela. I stället skall vid styckning av sådan lott bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket styckningslotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Underdånigst

ANSHELM BERGLÖF.

Stockholm den 5 februari 1924.

Bilaga B.

Förslag

till

L a g

om ägostyckning inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län.

1 §.

Har ägare av hemman, som utbrutits vid på bekostnad eller med understöd av staten verkställt storskifte inom Kopparbergs län, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må ägostyckning ske på de villkor och med tillämpning i övrigt av de bestämmelser, som innehållas i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, där ej i denna lag annorlunda stadgas.

Har i avhandling rörande upplåtelse före denna lags ikraftträdande av jord från hemman, som i första stycket sägs, det upplåtna angivits allenast såsom viss andel av hemmanet, vare det ej hinder för ägostyckning, där av omständigheterna eljest framgår, att fånget avsett ägor inom vissa gränser att ägas såsom hemmansdel.

2 §.

I stället för mantal skall mellan lotterna fördelas i orten brukligt jordtal.

3 §.

Ägostyckning enligt denna lag utgör ej hinder för sedermera sökt laga skifte, och må förty fastställelse å styckningen icke meddelas.

4 §.

Ingå i skifte ägor, vilka innehavas av delägare på grund av enligt denna lag verkställd ägostyckning, som vunnit laga kraft, skall sådan delägare erhålla vad enligt uppskattning svarar mot de ägor.

5 §.

Vad i denna lag är stadgat om hemman skall gälla även om hemmansdel, som utbrutits genom sådan klyvning, som i 94 § första stycket sista punkten i skiftesstadgan sägs, eller tillkommit genom ägostyckning.

Har vid klyvning, som i första stycket sägs, såsom hemmansdel utlagts lott med andel efter olika förhållande i olika ägoområden, skall vid ägostyckning å sådan hemmansdel, i stället för att jordtal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade avtal hinder för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med vad nedan stadgas, må ock, på begäran av någon av delägarne, ägostyckning ske.

Huruledes vid upplåtelse av hemmansdel ägostyckning må ske inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Köpparbergs län, därom är särskilt stadgat.

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Härigenom förordnas, att 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av hemman till annan överlåtut del därav med viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må lagfart å sådan överlåtelse ej beviljas förr än ägostyckning å hemmanet blivit fastställd eller, där fastställelse ej ifrågakommer, vunnit laga kraft.

Lag samma vare beträffande sådan överlåtelse, som avser ägostyckning från lägenhet, vilken ej tillkommit genom avsöndring.

Å överlåtelse, varigenom jord eller annat från hemman eller lägenhet avsöndrats, må lagfart ej beviljas förr än fastställelse å avsöndringen meddelats.

Bilaga C.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 5 februari 1924 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt lantmäteristyrelsen att avgiva underdånigt utlåtande angående ett av f. d. justitierådet Anshelm Berglöf avgivet förslag till lag om ägostyckning inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län m. m.; och tillåter sig styrelsen till åtlydnad härav i underdånighet anföra följande.

Uti sitt den 28 januari 1919 dagtecknade och i föreliggande förslag omförmälda underdåniga utlåtande över de förslag rörande lantmäteriväsendet, som på sin tid avgavs av 1917 års lantmäterikommission, anförde lantmäteristyrelsen i samband med frågan om statsbidrag till lantmäteriförrättningar följande:

»Enligt hittills gällande lagstiftning utgör fastställt laga skifte i regel förutsättning för tillämpning av ägostyckningsinstitutet. Till följd härav har detta institut hittills i endast ringa utsträckning kommit till användning i Kopparbergs län. Detta förhållande har icke oväsentligt bidragit till den oreda beträffande fastighetsförhållandena, som råder inom stora delar av länet. Behovet av annat sätt för jorddelning än hemmansklyvning och jordavsöndring har nämligen där gjort sig kännbart minst med samma styrka som annorstädes, och följderna har blivit, att behovet sökt sig utvägar vid sidan av lagstiftningen. Detta förhållande ger ett ytterligare stöd åt den uppfattning styrelsen vid behandling av frågan om skifteslagsindelningen uttalat eller att den utveckling förhållandena inom länet tagit icke enbart borde tillskrivas inrotad sedvänja och säregna egenskaper hos befolkningen utan även berodde på den undantagsställning, som Dalarna från äldre tider intagit i fråga om villkoren för jordens delning, den osäkerhet, som rått i fråga om de bestämmelser, vilka under särskilda tider gällt, samt bristande uppsikt över bestämmelsernas efterlevnad jämte samma bestämmelsers bristande ändamålsenlighet.

Det är emellertid klart, att flera tiotal år komma att gå åt, innan, efter det skifteslagsindelning blivit genomförd, laga skiften allmänt komma att utföras inom länet. Intill dess är det emellertid angeläget, att man successivt, i den mån anledning förekommer, söker att undanröja de svåraste missförhållandena. — — — — —

Intill dess i samband med en ny jorddelningslagstiftning ägostyckningsinstitutet möjligen kan bli tillämpligt inom de storskiftade trakterna i Kopparbergs län, torde reda i fråga om jordförhållandena där kunna befrämjas utom genom användning av avsöndrings- och hemmansklyvningsförfarandena genom mantalssättning eller däremot svarande fördelning av jordatalet eller inägojordens uppskattningssinnehall. — — — — —

Förhållandena inom vissa orter av länet åskådliggöras bäst därigenom, att en jordägare, som ämnar söka förordnande för en lantmätare att verkställa utbrytning av sina ägor, ofta är ur stånd att avgöra, genom vilken förrättning

detta bör ske. Emellertid torde vara klart, att i en och samma förrättning ofta kan ingå olika slag av åtgärder. Förrättningen består emellertid till huvudsaklig del av utredning, och uppgiften på det hela taget är att skapa en rättslig grundval för de bestående besittningsförhållandena. — — — — —»

Kommissionen för Dalarnas indelning i skifteslag har i sin den 29 januari 1921 avgivna redogörelse för sin verksamhet förordat åtgärders vidtagande för åstadkommande av en särlagstiftning på jorddelningens område för ifrågavarande delar av Kopparbergs län. Enligt kommissionens framställning borde denna särlagstiftning avse skiftesvitsordet och utflyttningsskyldigheten samt eventuellt även andra delar av jorddelningslagstiftningen, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas avstyckningsinstitutet. Kommissionen upptog emellertid i sin framställning även lantmäteristyrelsens i utlåtandet den 28 januari 1919 väckta förslag om särskilda utredningsförrättningar, och uppgav sig hava funnit, att sådana vore erforderliga för att den väntade nya lagstiftningen i fråga om sekundär jorddelning särskilt vad anginge avstyckningsinstitutet samt sammanläggning av fastigheter med fördel skulle kunna tillämpas i orten.

Uti sitt utlåtande den 12 februari 1921 över ovanberörda framställning av kommissionen för Dalarnas indelning i skifteslag framhöll lantmäteristyrelsen, att det vore ostridigt, att alldeles särskilda förhållanden vore rådande uti ifrågavarande orter och att dessa förhållanden enligt styrelsens mening vore av den omfattning och art, att stor sannolikhet funnes för att en närmare utredning komme att ådagalägga behovet av särbestämmelser även vad anginge andra delar av skifteslagstiftningen än frågorna om skiftesvitsord och utflyttningstvång. I fråga om behovet av särskilda utredningsförrättningar anförde lantmäteristyrelsen följande:

»Behovet av sådana framträder allt mer och mer. Åstadkommande av klarhet i fråga om den nuvarande fastighetsindelningen är bland annat oundgängligt, för att de föreslagna bestämmelserna om avstyckning och sammanläggning av fastigheter skola kunna med framgång tillämpas. För lantmäteristyrelsens del framträder önskemålet om igångsättande av en utredning för ernående av en lagstiftning rörande de föreslagna utredningsförrättningarna så mycket angelägnare, som de personer i bygden, vilka framför andra genom att stå befolkningen till tjänst vid förrättandet av bouppteckningar och arvskiften samt äganderättsöverlåtelser äro väl insatta i ortens jordförhållanden, i allmänhet äro till ären komna, så att man icke under någon längre följd av år kan påräkna deras sakkunskap vid verkställandet av blivande utredningsförrättningar.»

Nu föreliggande förslag torde kunna betraktas såsom en fullföljd av de utvägar lantmäteristyrelsen och kommissionen för Dalarnas indelning i skifteslag tidigare anvisat för att få ordning och reda uti jordförhållandena inom de orter, varom här är fråga. I så måtto innebär förslaget ett avsteg, som det avser att, utan avvaktan på tillkomsten av den väntade nya skifteslagstiftningen, åstadkomma möjlighet att tillämpa ägostyckningsförfarandet och att denna möjlighet sökes utan tillfälle att låta ägostyckningen föregås av en utredningsförrättning. Att frågan framföres utan att avvakta den nya allmänna skifteslagstiftningen torde i betraktande av denna lagstiftnings nuvarande läge vara förklarligt. Vad däremot angår förhållandet till de ifrågakämda utredningsförrättningarna ställer sig saken något annorlunda.

I avseende å dessa förrättningar eller däremot svarande åtgärder anföres i föreliggande framställning följande:

»Det lär utan vidare vara uppenbart, att hemmansdel, tillkommen vid provisionell hemmansklyvning, bör uti ifrågavarande hänseende likställas med hemman, som utbrutits vid storskifte. Däremot torde det för närvarande icke vara tillrädligt att utsträcka ägostyckningsförfarandet jämväl till hemmansde-

lar, vilka icke utbrutits genom lantmåteriförrättning. Huru dessa, ofta egen-domligt och oegentligt sammansatta sänjelotter skola behandlas, är under över-vägande i Dalautredningen, och det är min avsikt att innevarande år på platsen undersöka förhållandet. Arbetet torde komma att i första hand inriktas på ut-finnandet av lämpliga åtgärder för att få fastslaget den faktiska jorddelningen på marken. Innan dess torde berörda fastigheter icke äga sådan stadga, att de kunna tjäna såsom utgångspunkt för den fastighetsbildning, en ägostyckning innebär. Ur jordregistersynpunkt skulle det ock vara mindre tillfredsställande att öka antalet av de registerfastigheter, vilkas samband med den överordnade enheten icke kan med bestämdhet avgöras. Redan nu kan såsom exempel på sänjelotter, vilka uppenbarligen icke kunna bliva föremål för ägostyckning, nämnas, att vid arvsdelning av ett bo, bestående av flera hemman eller hem-mansdelar, icke sällan en delägars lott utlägges i endast viss eller vissa av dessa fastigheter, oaktat han enligt skiftesinstrumentet erhållit sin proportio-nella andel i alla fastigheterna.»

En riktig uppfattning av innebörden av dessa uttalanden, vilken vinnes, om de ses mot bakgrunden av den redogörelse om de nuvarande förhållandena, som återfinnes å sid. 11 och 12¹ uti föreliggande framställning, giver stöd åt lant-mäteristyrelsens tidigare ståndpunkt att utredningsförrättningarna, som i re-gel avsetts skola omfatta en storskifteslott, böra föregå ägostyckningsinstitu-tets införande i orten eller förhållandena i allt fall ordnas så, att detta institut ej lagfästes, utan att samtidigt möjlighet öppnas att genom utredningsförrätt-ningar skapa en legal fastighetsindelning, som utgör förutsättning för verk-ställande av ägostyckning.

Av stor betydelse för ett ståndpunktstagande huruvida man utan tillgång till en lagstadgad ordning för legalisering av de nuvarande besittningsförhållan-dena bör införa ägostyckningsinstitutet, bör givetvis vara den omfattning, i vilken man kan antaga att förutsättningarna för ägostyckning finnas utan en sådan legalisering. Denna fråga torde vara mycket svår att få besvarad på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Även om man kan utgå ifrån att dessa förutsättningar finnas i en icke alldeles obetydlig omfattning, synas betänk-ligheter yppa sig därutinnan, att förslaget såsom ofrånkomligt räknar med ägostyckning på grundval av avhandlingar, som upprättats utan tanke på före-fintligheten av en lag sådan som den föreslagna. Det kommer i så fall att till-komma förrättningsmännen — gode män torde sällan komma att anlitas utan lagstadgade därom — att jämte närvarande sakägare tolka dessa avhandlin-gar. Emellertid är det ingalunda säkert, att denna tolkning blir densamma, som kommit att framgå, därest alla i storskifteslotten intresserade varit tillstä-des och uppvisat sina fångeshandlingar samt framfört sina anspråk. Hårtill kommer, att det icke synes uteslutet, att de erfarenheter, som kunna komma att göras, innan förslag till lagstiftning om utredningsförrättningar föreligger, kan komma att bliva av betydelse även för lagstiftningen om ägostyckning.

Ehuru lantmåteristyrelsen på sätt nu anförts hyser betänkligheter mot ett framförande av ägostyckningslagstiftning för orten utan sammanhang med en lagstadgad ordning för legalisering av den nuvarande fastighetsindelningen, anser sig styrelsen emellertid ej böra avstyrka att så sker.

Emellertid håller lantmåteristyrelsen före, att med hänsyn till angelägen-heten av att blivande ägostyckningar komma att verkställas på ett betryggande sätt och att den fastighetsbildning, som genom dem kommer till stånd, verkli-gen skall innebära ett steg mot bättre förhållanden, en granskning och prövning av förrättningarna är erforderlig. En sådan granskning och prövning har ju ansetts erforderlig beträffande ägostyckningar i allmänhet och är det desto mera

¹ Sid. 17 och 18 här ovan.

i fråga om ifrågavarande trakter av Dalarna, där jordförhållandena äro än mer invecklade än annorstädes.

Anledningen att man det oaktat i föreliggande förslag avstått därifrån lära vara att söka däri, att man ej genom en fastställelse av ägostyckningsförrättningar velat föranleda, att desamma skulle lägga hinder i vägen för framdeles skeende laga skiften.

Emellertid lära en dylik fastställelse ej vara det nödvändiga komplementet till en prövning av en förrättnings laglighet. Prövningen synes lämpligen böra göras av ägodelningsrättens ordförande och, därest stadgande härom meddelas, torde därav följa, att den förberedande granskningen kommer att verkställas av överlantmäterna. Därest anledning därtill förekommer, bör förrättningen hänskjutas till ägodelningsrätten, som bör äga att undanröja förrättningen eller föreskriva ändring. Förekommer ej anledning att hänskjuta förrättningen till ägodelningsrätten eller har föreskriven ändring skett, bör ägodelningsrättens ordförande förse akten med bevis att förrättningen vunnit laga kraft.

I samband härmed anser sig lantmäteristyrelsen böra fästa uppmärksamheten å följande.

Beträffande hittills verkställda sådana klyvningar, som avses i 94 § första stycket sista punkten skiftesstadgan och som nästan uteslutande förekomma inom ifrågavarande delar av Kopparbergs län, kan sägas, att många av dem äro utförda på ett otillfredsställande sätt även vad angår redovisningen av de ägområden eller andelar i sådana, som tillhört föremålet för förrättningar. Den med åren 1909 och 1910 genomförda omorganisationen av lantmäteriväsendet har härutinnan icke medfört önskvärd ändring. Detta beror på att ifrågavarande slag av förrättningar icke äro underkastade granskning på samma sätt, som gäller för förrättningar, vilka skola fastställas. Enligt lantmäteristyrelsens mening bör därför i samband med införande av ägostyckningsinstitutet detta missförhållande undanröjas och en granskning efter nyss angivna normer föreskrivas.

Det må visserligen vara sant, att en stor del upplåtelser uti ifrågavarande orter avse komplettering av redan befintliga brukningsdelar och att några olägenheter hittills icke uppstått av att allmogen haft fria händer, men detta förhållande innebär därför ingen garanti för att icke, om ägostyckningsinstitutet införes såsom en legal jorddelningsform, olägenheter komma att uppstå. Man bör dock komma ihåg att bolagen hava stora domäner i de trakter, varom här är fråga. Lantmäteristyrelsen anser därför, att man icke helt och hållet kan undvara bestämmelser liknande dem, som återfinnas i 1909 års lag angående inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Enligt styrelsens mening böra här meddelas i huvudsak enahanda bestämmelser, som finnas i 3 § i ovannämnda lag. Till de undantag, som där äro medgivna, bör emellertid läggas det fall, att förvärvaren av hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, förut är ägare av fastighet till vilken hör husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark av den omfattning, att behovet även med hänsyn till den nyförvärvade lotten därigenom är tillgodosett, samt sannolika skäl finnas för att sistnämnda lott kommer att nyttjas i sambruk med den fastighet förvärvaren förut äger. Givetvis måste i nu ifrågavarande ämne undantag göras för fång, som skett innan den nya lagen trätt i kraft.

Emellertid är lantmäteristyrelsen i likhet med förslagsställaren övertygad, att, om samma omständliga och kostsamma ordning för frågans prövning, som finnes föreskriven i 1909 års lag, skulle stadgas för ifrågavarande orter, man icke utan skäl kan hysa farhågor för att allmogen komme att underlåta att begagna ägostyckningsförfarandet. Lantmäteristyrelsen vill därför föreslå, att granskningen uppdrages åt förrättningsmannen samt ägodelningsrätten eller dess ordförande och därigenom medelbart åt överlantmätaren.

Den med stadgandet i 4 § avsedda innebörden torde nås på ett något korrektare sätt, om stadgandet i fråga erhåller följande lydelse:

Ingå i skifte ägolotter, vilka blivit från varandra åtskilda på grund av enligt denna lag verkställd ägostyckning, som vunnit laga kraft, skola sådana ägolotter i förhållande till varandra erhålla vad efter uppskattning svarar mot de ägor de erhållit vid ägostyckningen.

I slutliga handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit t. f. byråchefen Bagger-Jørgensen.

Underdånigst

TORSTEN NOTHIN.

J. HAMRIN.

Stockholm den 14 februari 1924.

Bilaga D.

Förslag

till

Lag**om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har ägare av hemman, som utbrutits vid på bekostnad eller med understöd av staten verkställt storskifte inom Kopparbergs län, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må ägostyckning ske på de villkor och med tillämpning i övrigt av de bestämmelser, som innehållas i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, såvitt ej i denna lag annorlunda stadgas. I avseende å ägostyckning på grund av upplåtelse, som sker efter denna lags ikraftträdande, skall ock gälla vad i 3 § i lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är stadgat. Är lott, som innehåller inägojord, ej så beskaffad som där sägs, må ägostyckning likväl ske, om lotten jämte andra samma ägare tillhöriga ägor kan bilda en brukningsdel med sådan sammansättning i skilda ägoslag, som i nämnda lagrum avses, och anledning ej förekommer till annat än att lotten kommer att nyttjas i sambruk med nämnda ägor.

Har före denna lags ikraftträdande i avhandling rörande upplåtelse av jord från hemman, som i första stycket sägs, det upplåtna angivits allenast såsom viss andel av hemmanet, vare det ej hinder för ägostyckning, där av omständigheterna eljest framgår, att fånget avsett ägor inom vissa gränser att ägas såsom hemmansdel.

2 §.

I stället för mantal skall mellan lotterna fördelas i orten brukligt jordtal.

3 §.

Vid förrättning enligt denna lag samt vid prövningen av sådan förrättning skall tillses, att hinder mot ägostyckningen ej möter på grund av bestämmelserna i 1 § första stycket andra och tredje punkterna. Ägostyckningen utgör ej hinder för sedermera sökt laga skifte, och må förty fastställelse å densamma icke

meddelas; i stället skall under de förutsättningar, som eljest gälla för fastställelse av ägostyckning, å kartan tecknas bevis att förrättningen vunnit laga kraft.

4 §.

Ingå i skifte ägor, vilka innehavas av delägare på grund av ägostyckning, som verkställtts enligt denna lag och vunnit laga kraft, skall sådan delägare erhålla vad enligt uppskattning svarar mot de ägor.

5 §.

Vad i denna lag är städgat om hemman skall gälla även om hemmansdel, som utbrutits genom klyvning jämlikt 94 § första stycket sista punkten skiftesstadgan eller tillkommit genom ägostyckning.

Har vid klyvning, varom i första stycket sägs, såsom hemmansdel utlagts lott med andel efter olika förhållande i olika ägoområden, skall vid ägostyckning å sådan hemmansdel, i stället för att jordtal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtelse till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade avtal hinder för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med vad nedan stadgas, må ock, på begäran av någon av delägarne, ägostyckning ske.

Huruledes ägostyckning på grund av upplåtelse må ske inom vissa delar av Kopparbergs län, därom är särskilt stadgat.

F ö r s l a g

till

L a g

**om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 1)
angående lagfart å fång till fast egendom.**

Härigenom förordnas, att 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 11 juni 1920 (nr 426), skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har ägare av hemman till annan överlåtitt del därav med viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må lagfart å sådan överlåtelse ej beviljas förr än ägostyckning å hemmanet blivit fastställd eller, där fastställelse ej ifrågakommer, vunnit laga kraft.

Lag samma vare beträffande sådan överlåtelse, som avser ägostyckning från lägenhet, vilken ej tillkommit genom avsöndring.

Å överlåtelse, varigenom jord eller annat från hemman eller lägenhet avsöndrats, må lagfart ej beviljas förr än fastställelse å avsöndringen meddelats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 14 mars 1924.

Närvarande:

justitierådet SUNDBERG,
regeringsrådet THULIN,
justitierådet STENBERG,
justitierådet KÖERSNER.

Enligt lagrådet tillhandakommet, härvid fogat utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 29 februari 1924, hade Kungl. Maj:t förordnat, att för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättade förslag till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län, lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring samt lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 1) angående lagfart å fång till fast egendom.

Förslagen hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn Karl-Gustaf Hjärne.

Beträffande förslaget till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län avgåvos följande yttranden av lagrådet och särskilda dess ledamöter.

1 §.

Lagrådet:

Med hemman avses här fastighet, som upptagits såsom särskild åbolott i delningsbeskrivning vid storskifte. Härutinnan synes emellertid paragrafen behöva förtydligas.

Thulin och Stenberg:

Då 1896 års lagstiftning angående ägostyckning äger tillämpning allenast å hemman under enskild äganderätt, torde den nu föreslagna lagen ej böra erhålla vidare omfattning. För utmärkande härav hemställes om ändring i förevarande paragraf.

3 §.

Lagrådet:

Det förhållande, som genom det å ägostyckningskartan tecknade beviset skall konstateras, blir på ett mindre egentligt sätt angivet genom användande

av uttrycket att förrättningen vunnit laga kraft. Detta uttryck synes fördensskull lämpligen böra utbytas mot att förrättningen prövats vara lagligen beskaffad eller att den efter verkställd granskning lämnats utan anmärkning eller annat dylikt uttryck, som utmärker bevisets verkliga innebörd.

5 §.

Thulin:

Då en ägostyckning under de i andra stycket av förevarande paragraf angivna förutsättningar i kameralt hänseende skulle medföra synnerliga olägenheter, torde paragrafen böra åtminstone tills vidare begränsas till att omfatta de fall, att där avsedd hemmansdel har andel efter samma förhållande i samtliga ägoområden. Jämför kungörelsen den 17 mars 1916 med särskild anvisning till det vid förordningen angående jordregister fogade formulär E, att iakttagas vid upprättande av jordregister för Kopparbergs län och Hamra kapellag i Los socken av Gävleborgs län.

I övrigt lämnades de remitterade förslagen av *lagrådet* utan anmärkning.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 19 mars 1924.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH, HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETERSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Ekeberg, lagrådets den 14 mars 1924 avgivna yttrande över de den 29 februari 1924 till lagrådet remitterade förslagen till lag om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län, lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring samt lag om ändrad lydelse av 6 § 3 mom. i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom. Efter att hava redogjort för innehållet av lagrådets yttrande anför föredraganden:

»I anledning av lagrådets anmärkning beträffande 1 § i huvudförslaget har i detta lagrum tillagts ett tredje stycke, däri uttryckligen utsagts vad med hemman avses. Då den nu ifrågasatta lagstiftningen åsyftats skola omfatta allenast hemman under enskild äganderätt, har, med föranledande av vad två ledamöter i lagrådet anført, jämväl härutinnan ett förtydligande gjorts. Lagrådets hemställan rörande 3 § har iakttagits. Ändringen har föranlett jämkningar även i 4 § och i 6 § 3 mom. lagfartslagen. Dessutom har en redaktionell ändring vidtagits i 3 § av 1896 års lag.»

Föredraganden uppläser härefter de omarbetade lagförslagen, vilka finnas såsom bilaga fogade vid detta protokoll, samt hemställer, att förslagen måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Oskar Adelson.